

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

STUDENT-CENTERED TEACHING IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATIONAL CHALLENGES

У статті розглянуто актуальні питання реалізації студентоцентрованого навчання в умовах сучасних викликів для вищої освіти. Визначено основні принципи студентоцентризму як підходу до організації освітнього процесу. Здійснено огляд міжнародних і національних нормативно-правових документів, що регламентують застосування студентоцентрованого підходу в освітньому процесі. Проаналізовано наукові доробки українських учених щодо теоретико-методологічних засад реалізації студентоцентризму у вищій школі, узагальнено основні властивості й вимоги.

Наголошено на тому, що студентоцентрований підхід підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання, сприяє їхній активній освітній діяльності відповідно до потреб та інтересів, зокрема через формування індивідуальних освітніх траєкторій. У студентоцентрованому навчанні здобувач вищої освіти – свідомий, ініціативний і відповідальний суб'єкт навчання, а освітній процес будується на засадах взаємної поваги й партнерства між його учасниками.

Акцентовано, що в студентоцентрованому навчанні оновлена роль викладача. Викладач діє як партнер і наставник, створюючи умови для активного навчання, саморозвитку й самореалізації здобувачів вищої освіти.

Зосереджено увагу на тому, що реалізація принципів студентоцентрованого навчання є важливою в контексті інтеграції української вищої освіти до європейського освітнього простору. Також розглянуто актуальність студентоцентрованого навчання в умовах воєнних викликів, оскільки цей підхід враховує індивідуальні особливості, психологічно-емоційний стан, умови перебування здобувачів освіти.

Обґрунтовано, що студентоцентроване навчання сприяє всебічному розвитку особистості майбутнього фахівця, дає змогу здобувачам стати активними учасниками освітнього процесу, робити усвідомлений вибір і формувати компетентності для власного професійного розвитку.

Ключові слова: студентоцентроване навчання, студентоцентризм, вища освіта, здобувач вищої освіти, освітній процес, індивідуальна освітня траєкторія.

The article reviews the actual questions of arranging student-centered teaching in the context of modern challenges for the higher education. It defines the main principles of student-centrism as an approach to arranging the educational process. It provides a review of the international and national normative legal documents governing the implementation of the student-centered approach in educational process. The author analyzes scientific works of Ukrainian scientists in the field of theoretical and methodological bases for implementing student-centrism in higher school, and summarizes their main attributes and requirements.

It is emphasized that a student-centered approach fosters the education seekers' motivation to study, promotes their active educational activities in accordance to the needs and interests, in particular via the development of individual educational trajectories. In student-centered teaching, an education seeker is a conscientious, initiative and responsible individual, and the educational process is based on mutual respect and partnership between its participants.

The author stresses out the new role of an educator in the student-centered teaching. An educator acts as a partner and a tutor, cultivating conditions for active learning, self-development and self-fulfillment among the higher education seekers.

The attention is focused on the importance of implementing the principles of student-centered teaching in the context of integrating the Ukrainian higher education to the European educational system. The author also reviews the significance of the student-centered teaching under the wartime challenges, as this approach takes into account individual traits, psychological and emotional status, and the residence peculiarities of the education seekers.

The article substantiates that student-centered teaching contributes to the full development of the prospective professional's personality, and allows the education seekers to become active participants of the educational process, to make conscious choices and to cultivate competences for own professional development.

Key words: student-centered teaching, student-centrism, higher education, higher education seeker, educational process, individual educational trajectory.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.26>

Шевчук Г.Й.,

канд. іст. наук,

доцент кафедри педагогіки

та інноваційної освіти

Національного університету

«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Сьогодні українська вища освіта зазнає неминучих трансформацій, викликів і випробувань. Зокрема, це пов'язано з новими вимірами безпеки освітнього простору й застосуванням підходів до організації освітнього процесу, які б забезпечували якість і доступність освіти в умовах війни, а також імплементацію європейських принципів та практик у сфері вищої освіти. Одним із таких підходів та вимогою часу є реалізація студентоцентрованого навчання, в якому студент є активним, свідомим і відповідальним учасником освітнього процесу, виявляє більше самостійності,

ініціативи та відповідальності за своє навчання. У студентоцентрованому навчанні розширюється автономія студентів, що сприяє підвищенню їхньої самоорганізації, розвитку лідерського потенціалу та критичного мислення.

Реалізація студентоцентрованого навчання є важливою в контексті євроінтеграційних прагнень і зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що має відображення в стратегічних та операційних цілях Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студентоцентризований підхід в організації освітнього процесу закладів вищої освіти є предметом досліджень багатьох українських педагогів і науковців. Теоретико-організаційним засадам реалізації студентоцентризму присвячені праці Л. Рябовол, С. Толочко, Л. Гули, О. Заблоцької, І. Ніколаєвої, І. Іринчиної, О. Біляковської, К. Біницької та інших. Зокрема, у працях Л. Рябовол досліджено поняття студентоцентризованого навчання, вимоги і шляхи його реалізації, а також акцентовано увагу на організації студентоцентризованого навчання як складника професійної діяльності викладача ЗВО. І. Іринчина вивчає студентоцентризм як основу конкурентоспроможності фахівців. О. Біляковська та К. Біницька аналізують студентоцентризований підхід як нову парадигму якості освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Застосування студентоцентризованого підходу вчені досліджують і з погляду професійної підготовки фахівців різних спеціальностей. Так, Н. Кушнарєнко, А. Соляник розглядають студентоцентризований підхід у підготовці фахівців документознавчого профілю, Л. Ілійчук, М. Проц аналізують студентоцентризований підхід у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, О. Песцова-Світалка, О. Єрмоленко, В. Лугова акцентують увагу на ролі студентоцентризованого навчання в системі підготовки фахівців економічних спеціальностей.

Метою статті є дослідження особливостей реалізації студентоцентризованого навчання в умовах сучасних викликів для вищої освіти, визначення основних принципів і вимог студентоцентризму як підходу до організації освітнього процесу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом особливості й проблематика студентоцентризму досліджені ґрунтовно, однак на практиці вертикаль «викладач – студент» залишається поширеною у закладах вищої освіти, чим і надалі зумовлює наукові пошуки.

Для дослідження були використані методи аналізу, синтезу, систематизації, порівняння, узагальнення наукової літератури і нормативно-правових актів, що регламентують застосування студентоцентризованого навчання у вищій освіті.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до національного законодавства одним із головних принципів освітньої діяльності в Україні є людиноцентризм [1].

Реалізація цього принципу у вищій освіті відбувається через концепцію студентоцентризованого навчання. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» студентоцентризоване навчання є підходом до організації освітнього процесу, що передбачає заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього

процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу [2].

Тобто у студентоцентризованому підході здобувачі вищої освіти стають активними учасниками освітнього процесу, а викладач діє як партнер і наставник, створюючи умови для їхнього активного навчання, саморозвитку та самореалізації. Його роль полягає в підтримці та співпраці зі студентами на шляху досягнення ними освітніх та особистісних цілей.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки задля досягнення стратегічної цілі 5 «Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри» операційною ціллю визначено реалізацію принципів студентоцентризованого навчання, що є основою для організації освітнього процесу разом із використанням інноваційних технологій і різних форм здобуття освіти [3]. Серед проблем, які зумовили ухвалення стратегії, визначено недостатню привабливість вищої освіти, оскільки абітурієнти не впевнені, що їхні освітні потреби будуть задоволені, а здобута освіта дасть змогу працевлаштуватися за фахом. Це пов'язано як із можливостями студентів формувати індивідуальну освітню траєкторію (зокрема, обирати навчальні дисципліни), так і побудовою партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу [3].

Багато дослідників поділяють думку, що підґрунтям студентоцентризму та фахового розвитку здобувачів освіти є саме партнерська взаємодія учасників освітнього процесу. Так, А. Семенкова наголошує, що саме індивідуально орієнтований стиль спілкування викладача і студента є основою формування студентоцентризованого навчання [4, с. 189]. На взаємодії між учасниками освітнього процесу – викладачем і студентом – як головній ідеї студентоцентризму також акцентує [5, с. 87].

Н. Кушнарєнко, А. Соляник підкреслюють, що студентоцентризований підхід у вищій школі передбачає утвердження рівноправних партнерських відносин між студентами і викладачами задля гарантування якості навчання, викладання й вищої освіти загалом [6, с. 34]. Т. Рябовол основними вимогами студентоцентризованого навчання визначає створення освітнього середовища, яке враховує потреби й інтереси здобувачів освіти, а також встановлення між викладачем і студентом партнерських відносин, в яких панує взаємоповага й довіра [7, с. 55].

Згідно із зобов'язаннями України в межах Угоди про асоціацію з Європейським союзом, реформування системи вищої освіти має відповідати ключовим документам ЄС та Болонського процесу.

Так, у Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти визначено, що студентоцентризований підхід передбачає повагу до різноманітності студентів та їхніх потреб, зокрема через реалізацію гнучких освітніх траєкторій, застосування різних педагогічних методів і способів надання освітніх послуг, підтримку автономії здобувачів освіти, забезпечуючи їм при цьому відповідний супровід викладачів, взаємоповагу між студентом і викладачем, належні процедури для розгляду скарг студентів [8, с. 11–12].

Необхідність застосування принципів студентоцентризму, зокрема через побудову індивідуальної освітньої траєкторії, цілком обґрунтована. Адже опанування навчального матеріалу і розвиток компетентностей залежить від індивідуальних особливостей студента. У цьому підході викладач має також враховувати чинники, що можуть перешкоджати успішному засвоєнню матеріалу. Особливо це важливо в нинішніх воєнних реаліях, коли здобувачі освіти знаходяться в різних життєвих обставинах. Принцип студентоцентризму враховує індивідуальні особливості здобувачів освіти, зокрема психологічно-емоційний стан, умови перебування (тимчасово проживають в іншій місцевості чи за кордоном), а також можливість надавати їм консультативну підтримку, формуючи при цьому гнучку освітню траєкторію.

Для реалізації студентоцентризованого підходу важливим є право вибору здобувачем вищої освіти навчальних дисциплін. У Законі України «Про вищу освіту» (ст. 62) визначено, що студенти мають право в межах освітньої програми обирати дисципліни в обсязі не менше 25 % загальної кількості кредитів ЄКТС [1]. Надання студентам можливості обирати дисципліни на основі їхніх інтересів та кар'єрних цілей сприяє підвищенню мотивації до здобуття освіти та допомагає розвивати навички самостійності й уміння ухвалювати важливі рішення щодо власного навчання та професійного розвитку.

Студентоцентризований підхід передбачає використання різних інструментів і методів, що сприяють активному навчанню й задоволенню потреб та інтересів студентів. При цьому здобувачі вищої освіти мають уміти чітко формулювати свої освітні потреби та діяти з метою досягнення конкретного результату. Використання методів інтерактивного навчання, таких як дискусії, групові проєкти, метод кейсів, ситуаційні завдання та інші, сприяють активній освітній діяльності студентів і розвитку компетентностей, що відповідають вимогам сучасного ринку праці, зокрема комунікації та взаємодії, вмінню працювати в команді, розвитку лідерського потенціалу тощо. Застосування проблемного навчання як освітнього інструменту, де студенти вивчають матеріал через вирішення реальних

проблем і завдань, спонукає їх до критичного мислення та розвитку аналітичних навичок.

Студентоцентризоване навчання сприяє більш взаємовідповідальному підходу до освітнього процесу, оскільки студенти відчувають особисту роль у власному навчанні. Зокрема, це сприяє розвитку навичок саморегуляції, а саме: здатності планувати свій час, управляти завданнями й встановлювати особисті освітні цілі. При цьому викладачеві потрібно враховувати, що не всі студенти мають високий рівень самодисципліни: деякі студенти можуть мати обмежений досвід самостійного навчання та потребувати більше підтримки й настанов від викладача.

Для викладачів застосування студентоцентризованого підходу означає безперервний розвиток і вдосконалення професійної компетентності, адже освітнє середовище, як і ринок праці, є динамічним, а тому має постійно актуалізуватися і відповідати сучасним запитам здобувачів вищої освіти, роботодавців та інших стейкхолдерів.

У студентоцентризованому навчанні важливий зворотний зв'язок між викладачем і студентом, включаючи обговорення результатів, щоб здобувачі вищої освіти мали змогу аналізувати індивідуальний прогрес і покращувати якість навчання.

В умовах воєнних реалій та цифрових трансформацій в освіті, як ніколи, стає важливим гнучкість освітнього процесу. Використання онлайн-платформ, електронних курсів та інших цифрових ресурсів надають студентам можливість навчатися у власному темпі та відповідно до своїх здібностей і потреб, що також є елементами партнерської співпраці між викладачем і студентом та реалізацією студентоцентризму в ЗВО.

Ці методи можуть варіюватися залежно від конкретного закладу освіти, освітньої програми та викладача, але всі вони спрямовані на створення ефективного та відкритого простору для якісного навчання й розвитку на засадах взаємної поваги і партнерства, підвищуючи при цьому мотивацію й досягнення здобувачів освіти і водночас сприяючи особистісному зростанню всіх учасників освітнього процесу.

Отже, студентоцентризоване навчання базується на таких основних принципах, як розширена автономія здобувачів освіти, партнерська взаємодія між викладачем і студентом, орієнтація освітнього процесу на індивідуальні запити студентів, зокрема через побудову індивідуальних освітніх траєкторій, використання різноманітних методів навчання, що забезпечує активну участь студентів в освітньому процесі. Загалом підхід студентоцентризму допомагає розкрити потенціал здобувача вищої освіти як майбутнього фахівця, так і особистості загалом. Викладачі не лише передають знання, а навчають студентів творчо і критично опановувати інформацію, розвивають у них бажання

вдосконалювати свої навички, щоб бути конкурентоспроможними фахівцями.

Висновки. Як підсумок, зазначимо, що студентоцентризований підхід визнає здобувачів вищої освіти як активних учасників навчання та ставить їхні потреби в центр освітнього процесу. Студенти, які мають можливість активно впливати на освітній процес, більш умотивовані до здобуття освіти, навчаються критично мислити й аналізувати власний прогрес, що важливо для розвитку професійних навичок і підвищення ефективності навчання. Водночас студентоцентризм є своєрідним викликом і для викладачів, оскільки вимагає постійного розвитку і вдосконалення їхньої професійної компетентності, адже потрібно орієнтуватися на сучасні запити здобувачів освіти. Викладачі допомагають студентам формулювати освітні цілі, виявляти й розвивати свої потенційні можливості і загалом готують їх до викликів сучасного світу.

Переваги студентоцентризованого підходу цілком очевидні, адже система вищої освіти має на меті інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, підготовку конкурентоспроможного фахівця, а отже, пріоритетність студента, його інтересів і потреб має бути беззаперечним принципом діяльності закладу вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 05.09.2023).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 05.09.2023).
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 05.09.2023).
4. Семенкова А. Студентоцентризм в системі вдосконалення якості освіти. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали тринадцятої міжнародної науково-практичної конференції*. 2019. С. 188–190. URL: <http://surl.li/lhczb> (дата звернення 05.09.2023).
5. Дідук І. Студентоцентризоване навчання як інструмент забезпечення якісної вищої освіти в Україні. *Scientific Collection "InterConf"*. 2023. № 162. С. 86–90. URL: <http://surl.li/lheam> (дата звернення 14.09.2023).
6. Кушнарєнко Л., Соляник А. Студентоцентризований підхід у підготовці фахівців документознавчого профілю. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 10. С. 32–43. URL: <http://visnyk.ukrbook.net/article/view/268913> (дата звернення 12.09.2023).
7. Рябовол Л. Студентоцентризоване навчання: поняття, вимоги, шляхи реалізації. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 10. С. 55–63. URL: <http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2021/11/8.pdf> (дата звернення 10.09.2023).
8. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). 2015. 32 с. URL: <http://surl.li/lheco> (дата звернення 05.09.2023).